

жави. При цьому більшість заходів, які були вжиті як центральною, так і регіональною владою, переважно мали хаотичний та неузгоджений характер, часто суперечили чинному законодавству.

Для запобігання зазначеним негативним тенденціям у майбутньому необхідно розробити теоретико-методологічне обґрунтування антикризового управління в контексті регіональної політики, ґрунтуючись на конкретних прикладах з практики протистояння вітчизняних регіонів фінансово-економічній кризі.

Виходячи з цього дослідження в даному напрямі є актуальними та зумовлені необхідністю подальшого вдосконалення основ системи державного врядування.

Список використаних джерел

1. Семиноженко В. П. Новий регіоналізм / В. П. Семиноженко, Б. М. Данилишин. - К. : Наук. думка, 2005. - 160 с.
2. Гладкий Ю. Н. Основы региональной политики : учебник / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. - СПб. : Изд-во В. А. Михайлова, 1998. - 659 с.
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. - К. : НІСД, 2007. - 820 с.
4. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці : монографія / В. А. Поповкін. - К. : Наук. думка, 1993. - 220 с.
5. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика : учеб. пособие / под. ред. П. Н. Завалина и др. - М. : ОАО "НПО "Изд-во "Экономика", 2000. - 475 с.
6. Бобылева А. Развитие механизма государственного антикризисного управления [Электронный ресурс] / А. Бобылева // Эффективное антикризисное управление. - Режим доступа : <http://www.soautprf.ru/site.xp/057049056.html>
7. Телешун С. Нові українські політичні реалії і процес формування засад громадянського суспільства / С. Телешун // Політ. менеджмент. - 2008. - № 1. - С. 3-8.

Світлана Дяченко,
*аспірант кафедри економічної теорії
та історії економіки НАДУ*

Структура ринку місцевих запозичень в Україні

У статті охарактеризовано основні форми муніципальних позик, визначено учасників ринку місцевих запозичень України. Виявлено найпоширеніші помилки щодо управління місцевим боргом. На основі зарубіжного досвіду запропоновано можливі напрями вдосконалення структури ринку місцевих запозичень для ефективного його функціонування.

Ключові слова: ринок місцевих запозичень, місцеві облігаційні позики, банківський кредит, емітент цінних паперів, інвестор, місцевий борг.

In the article the main forms of municipal borrowings are described and participants of the local borrowings market in Ukraine are defined. The most widespread

mistakes in management of a municipal debt are revealed. Possible directions of improvement of structure of the market of municipal loans for its effective functioning are offered.

Key words: the market of the municipal borrowings, municipal obligation bonds, a bank credit, an issuer, an investor, a local debt.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Винятково актуальним упродовж усього періоду розбудови ринкової економіки в Україні залишається питання розширення інвестиційних можливостей територіальних громад. У розвинутих місцевих фінансових системах основою фінансування муніципальних інвестиційних програм є муніципальний (комунальний) кредит. Муніципальний кредит - це система відносин між двома юридичними особами з поворотної, платної і строкової передачі фінансових ресурсів, одна з яких - орган місцевого самоврядування [8]. Комунальний кредит має такі основні форми: облігаційні позики; безоблігаційні позики; комунальний банківський кредит; комерційний комунальний банківський кредит; комунальний кредит державних банків; взаємний комунальний кредит. Успішність залучення додаткових фінансових ресурсів за допомогою різних форм комунального кредиту залежить від стану розвитку ринку місцевих запозичень.

В Україні ринок місцевих запозичень поки що перебуває на початковій стадії розвитку та має свої особливості. На початковому етапі становлення перебуває і його структурна організація. Потреби формування ефективного ринку місцевих запозичень в Україні зумовлюють актуальність дослідження його структури, а також ідентифікацію можливих напрямів її удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, та виділення невирішених раніше питань. Дослідженню структури ринку місцевих запозичень приділено немало уваги вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, С.Глущенко аналізує зарубіжні ринки місцевих запозичень та обґрунтовує доцільність емісії муніципальних облігацій [2]. Н.Івашук розглядає різновиди муніципальних цінних паперів, а також визначає роль комерційних банків на українському ринку місцевих позик [3]. В.Кравченко, Л.Петкова і В.Проскурін, В.Падалка досліджують різні форми системи комунального кредиту, висвітлюють перспективи подальшого розвитку ринку місцевих запозичень [4; 6; 8]. Х.Ціммерман, досліджуючи місцеві фінанси, піддає критиці муніципальні запозичення і наголошує на ризикованості застосування цих інструментів [14].

Отже, у науковій літературі існують різні погляди на доцільність застосування позик органами місцевого самоврядування, що спонукає до подальших досліджень у цій сфері та визначення місця і ролі ринку місцевих запозичень у системі фінансових ринків України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завдання статті полягає в аналізі сформованої в Україні структури ринку місцевих запозичень та, на основі узагальнення зарубіжного досвіду, визначенні актуальних напрямів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових висновків. Ринок місцевих запозичень у більшості високорозвинених зарубіжних країн є одним із головних джерел фінансування розвитку міст і давно набув самостійного значення. Водночас він виступає сегментом інших фінансових ринків, а саме - фондового, грошового, кредитного, страхового та ін.

Ринок місцевих запозичень можна охарактеризувати як сукупність емітентів, інвесторів, саморегульвних організацій, професійних учасників ринку та відносин між ними з приводу емісії, обігу та обліку муніципальних цінних паперів. У ширшому розумінні В.Падалка визначає ринок муніципальних позик як інститут, що створює та забезпечує обіг фінансових активів, які є постійним джерелом боргового фінансування інвестиційних програм та проектів місцевих територіальних колективів [6].

Таким чином, можна відзначити, що організаційну структуру ринку місцевих запозичень України як сегмента фондового ринку складають: емітенти муніципальних цінних паперів, інвестори, посередники, держава та саморегульвні організації. Емітентами на ринку місцевих позик є органи місцевого самоврядування, які можуть випускати цінні папери для задоволення потреб у фінансуванні видатків відповідних бюджетів та окремих проектів.

Інвестори - фізичні та юридичні особи, у тому числі інституціональні інвестори (пенсійні фонди, інвестиційні фонди, страхові компанії, комерційні банки тощо), які мають вільні кошти і бажають вкласти їх у муніципальні цінні папери з метою одержання від вкладених коштів доходу (відсотків) чи з метою збільшення ринкової вартості цінних паперів. Посередники - юридичні особи, діяльність яких тісно пов'язана з наданням професійних послуг щодо опосередкування діяльності на ринку місцевих позик емітентів та інвесторів.

Держава шляхом прийняття законодавчих актів та створення відповідних державних органів визначає умови правового регулювання діяльності ринку місцевих запозичень з метою підтримання його ефективного функціонування і захисту його учасників. Саморегульвні організації - об'єднання на добровільних засадах учасників ринку місцевих позик. Вони самостійно визначають умови діяльності своїх учасників шляхом встановлення мінімальних стандартів поведінки та етики, стандартів щодо операцій на фондовому ринку, встановлення та дотримання правил чесної і справедливої діяльності. Саморегульвні організації набувають такого статусу за умови державної реєстрації [12].

Загальні засади формування і функціонування ринку місцевих запозичень в Україні містяться в законах, нормативних актах Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та рішеннях органів місцевого самоврядування у цій сфері.

Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачена участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах [13]. Бюджетний кодекс України надає право органам місцевого самоврядування здійснювати муніципальні запозичення. Зокрема, запозичення можуть здійснювати міста і Автономна Республіка Крим, а зовнішні запозичення - лише міські ради міст з чисельністю населення понад 800 тис. мешканців. Запозичення до місцевих бюджетів здійснюються на визначену мету і підлягають обов'язковому поверненню. Рішення про здійснення запозичень у формі випуску облігацій місцевих позик приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим або міська рада. У рішенні зазначається, яким чином відбуватиметься запозичення - зовнішнє чи внутрішнє, кредит чи у формі випуску облігацій, гранична відсоткова ставка та інші суттєві умови [9; 11]. Орган місцевого самоврядування повинен в обов'язковому порядку отримати висновок Міністерства фінансів щодо передбачуваного запозичення. Витрати на обслуговування боргу місцевих бюджетів не можуть щорічно перевищувати 10% витрат загального фонду відповідного місцевого бюджету впродовж будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування боргу. Водночас обмеження на загальний розмір місцевого боргу не передбачено. Запозичення до місцевих бюджетів можуть здійснюватися лише до бюджету розвитку, за винятком короткострокових позичок для покриття тимчасових касових розривів. Якщо в процесі погашення основної суми боргу та платежів з його обслуговування, обумовленої договором між кредитором та позичальником, має місце порушення графіка погашення з вини позичальника, відповідна рада не має права здійснювати нові запозичення протягом наступних п'яти років [1].

Об'єктом обігу на досліджуваному ринку є муніципальна позика. У країнах з розвинутою ринковою економікою існують такі основні форми муніципальних запозичень:

- облігаційні позики - емісія муніципальних облігацій;
- банківські кредити, залучені органами місцевої влади (банківський кредит може перейти у ліквідну обігову форму шляхом випуску похідних боргових цінних паперів);
- вексельна позика, тобто емісія казначейських векселів та казначейських зобов'язань з терміном обігу до 1 року (як правило, випускаються з метою фінансування дефіциту бюджету поточного року і вважаються інструментами грошового ринку);

• взаємні позики органів місцевого самоврядування, інвестиційні бюджетні позики, позики органам місцевого самоврядування від спеціалізованих урядових і неурядових установ.

Таким чином, місцеві запозичення - це позики і кредити, залучені від юридичних та фізичних осіб, за якими виникають боргові зобов'язання органу місцевого самоврядування як позичальника грошових коштів чи гаранта погашення позики іншими позичальниками [6].

Кожна форма місцевої позики має свою сферу застосування. Банківські кредити переважно використовуються для покриття короткострокових касових розривів, вексельні позики - для покриття дефіциту муніципального бюджету, а облігаційні позики - для фінансування довгострокових капіталовкладень. Найбільш вагомую роль у фінансуванні проектів місцевого розвитку відіграють саме місцеві облігаційні позики як спосіб запозичення для регіональних і місцевих органів влади, що надається на певний термін, протягом якого позика має бути погашена.

На відміну від інших фінансових інструментів, муніципальні облігації мають низку переваг, дозволяючи залучити додатковий позичковий капітал під невеликі відсотки та на відносно нетривалій строк. Середня дохідність муніципальних облігацій коливається на рівні 10-12%. На відміну від векселя, випуск облігацій місцевої позики дає можливість уникнути негативного впливу ефекту перерозподілу коштів, у результаті якого муніципалітети (з метою отримання так званих "живих" коштів) змушені продавати векселі із 15-40-відсотковим дисконтом кінцевим інвесторам, що погашають їх за номіналом негайно, шляхом сплати податків, або пред'являють векселі до погашення за номіналом після закінчення строку обігу [7]. Перевага облігацій також у тому, що вони є різновидом довгострокової позики для емітента, за якої ніхто не може обмежувати його самостійності, як це буває у випадку банківського кредиту. Разом з тим - це інструмент для підвищення дохідності власного капіталу емітента за умови, що норма прибутку з інвестиції, фінансованої облігаціями, буде вищою від процентної ставки за облігаціями. У цьому разі дохідність капіталу зросте. Доходи за муніципальними облігаціями у більшості зарубіжних країн звільнені від оподаткування за умови, що вони випускаються з метою фінансування соціальних, а не приватних заходів [3].

Місцева облігаційна позика як об'єкт ринку місцевих запозичень - це традиційний і поширений у світі інструмент для фінансування інвестиційних програм регіональних і місцевих органів влади. Найбільшого поширення вона дістала у федеральних державах з високим ступенем економічної самостійності регіонів. Лідером з обороту ринку місцевих облігацій є США, значна частка належить країнам Європи, також муніципальні запозичення набули розвитку в Азії (зокрема в Японії) та на фондових ринках країн Латинської Америки [2].

У практиці зарубіжних країн передбачено випуск різних видів муніципальних облігацій. А саме - генеральних облігацій (general obligation bonds), доходних облігацій (revenue bonds), гарантованих чи застрахованих муніципальних облігацій (insured bonds), облігацій рефінансування (refunded bonds), муніципальних облігацій суспільного житлового будівництва (public authority housing obligations). Українське ж законодавство не передбачає такого широкого переліку видів муніципальних облігацій.

Зрозуміло, що місцеві запозичення призводять до формування місцевого боргу, що є також структурним елементом ринку місцевих запозичень. Тому зловживання запозиченнями та їх нерациональне застосування загрожують муніципалітетам надмірним борговим тягарем та дефолтовими ситуаціями. Німецький дослідник Хорст Ціммерман вважає, що для муніципалітетів, які мають слабку податкову базу, обслуговування муніципального боргу призведе до того, що вони не зможуть фінансувати обов'язкові витрати. Боргове фінансування для таких муніципалітетів є найгіршим способом вирішення проблем. "Бідні" муніципалітети не повинні й надалі погіршувати свій фінансовий стан, отримуючи кредити, оскільки їх фінансові проблеми пов'язані не стільки з інвестиціями, скільки із здійсненням соціальних платежів. "Багаті" муніципалітети, навпаки, не повинні все далі вириватися вперед за рахунок додаткових інвестицій, які фінансуються за рахунок запозичень [14].

Незважаючи на певні ризики, пов'язані з борговим фінансуванням муніципальних програм, світова практика нагромадила значний досвід успішного використання місцевих запозичень для ефективного розвитку громад. Облігації місцевих позик є одним із найпопулярніших інструментів фондового ринку, і в багатьох країнах світу за рахунок таких облігацій забезпечується надійний приплив інвестицій в економіку [5].

Проаналізувавши наявний досвід випуску облігацій місцевих позик, можна виявити найпоширеніші причини помилок, що призводять до фінансової неспроможності емітента. Насамперед, органи місцевої влади обирають економічно необґрунтовану мету випуску облігацій. Світовий досвід доводить, що випуск облігацій для покриття дефіциту місцевого бюджету є недопустимим, оскільки у деяких країнах місцеві бюджети підпорядковані державному бюджету і тому можуть бути секвестровані за рішенням державної влади у будь-який час. Навіть у США, де місцеві бюджети мають велику самостійність, випуск місцевих облігацій для покриття дефіциту бюджету не схвалюють і розглядають як надто ризиковану дію [7]. Великою помилкою також є випуск місцевих облігацій для фінансування будівництва безприбуткових об'єктів соціальної сфери. Розрахунки за такими позиками плануються за рахунок коштів місцевого бюджету, а такі облігації приречені на крах. Коли метою випуску муніципальних облігацій є будів-

ництво транспортних об'єктів, муніципального житла, туристичної інфраструктури тощо, необхідною умовою їх погашення та сплати відсотків є отримання прибутків від експлуатації таких об'єктів. У цих випадках випуск місцевих облігацій здійснюється з метою впровадження виключно прибуткових місцевих інвестиційних проектів. Що стосується терміну обігу місцевих облігацій, то, наприклад, у США та країнах Західної Європи він становить, як правило, 5-10, а то і більше років [8]. Жоден реальний інвестиційний проект не може бути окупленим за один рік. Українська ж практика показує, що облігації з терміном обігу більше трьох років не мають попиту. У такому випадку випуск місцевих облігацій потрібно орієнтувати на період протягом трьох років. Якщо інвестиційний проект не передбачає своєї окупності протягом цього строку, випускати облігації взагалі недоцільно [5].

В Україні облігації внутрішньої місцевої позики як об'єкт ринку місцевих запозичень - це цінні папери, які випущені Верховною Радою Автономної Республіки Крим або міською радою та засвідчують внесення їх власниками грошових коштів і підтверджують зобов'язання емітента відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у них строк із виплатою фіксованого відсотка (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігації місцевих позик випускаються на пред'явника в документарній або бездокументарній формі з іменною ідентифікацією власників на підставі облікового реєстру власників у зберігача [10].

Емітент облігацій внутрішньої місцевої позики - рада відповідного рівня, яка прийняла рішення про здійснення запозичення до місцевого бюджету у формі випуску облігацій, випустила їх від свого імені та несе зобов'язання, які виникають згідно з умовами випуску облігацій. Кошти, одержані від реалізації облігацій місцевих позик, направляються відповідно до місцевих бюджетів та до позабюджетних фондів місцевих рад.

Кредити як інструмент організації ринку місцевих запозичень України залучаються, як правило, невеликими містами. Кредити не передбачають випуску цінних паперів. З метою подолання тимчасових касових розривів дозволяється отримувати короткотермінові позички у фінансово-кредитних установах на термін до трьох місяців. Розмір кредитів, які отримують органи місцевого самоврядування в банківських установах, визначається місцевими радами під час затвердження відповідних бюджетів і може уточнюватися шляхом внесення змін чи доповнень до них (з обов'язковим погодженням із Міністерством фінансів України). Кредитні кошти, які отримують органи місцевого самоврядування в банківських установах, залучаються лише для фінансування відповідного місцевого бюджету з обов'язковим включенням до нього витрат на обслуговування зазначеного боргу [9]. Держава не несе відповідальності за зобов'язаннями органів місцевого самоврядування.

Ще одним різновидом інструментів фондового ринку є облігації участі у кредиті. Вони вільно торгуються на ринку і зареєстровані на одній із бірж (наприклад Люксембурзькій чи Лондонській біржах). Розмістити такі облігації можна як на європейському, так і на американському чи азіатському ринках. Цей інструмент може бути використаний лише великими містами України, оскільки мінімальна сума ефективного запозичення складає не менше 100 млн дол. США. Безпосередній випуск єврооблігацій міста України здійснювати не можуть, оскільки це не передбачено законодавством. Тому, наприклад, місто Київ використовує для здійснення зовнішніх запозичень саме облігації участі у кредиті [6].

Таким чином, незначні фінансові та організаційні можливості емітентів муніципальних позик - органів місцевого самоврядування - зумовлюють низькі темпи розвитку цього сегмента вітчизняного фондового ринку. Перешкодою на шляху його розширення стає також і низка обмежень на здійснення запозичень, визначених у національному законодавстві. Недосконалість існуючої інфраструктури фондового ринку та невеликий спектр послуг, що надають фінансові посередники, підвищують ризики, пов'язані з обігом облігацій місцевої позики.

У Концепції функціонування та розвитку фондового ринку України, схваленій постановою Верховної Ради України, чітко визначена мета - становлення цілісного, висококваліфікованого, ефективного і справедливого ринку цінних паперів в Україні, регульованого державою та інтегрованого у світові фондові ринки [12]. Отже, розвиток ринку муніципальних позик як важливого сегмента фондового ринку виступає вкрай важливим напрямом реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На підставі викладеного у статті зробимо такі висновки. Ринок місцевих запозичень має мультиінституційну структуру, яку утворюють базові учасники ринку: емітенти (відповідні органи місцевого самоврядування) та інвестори (фізичні і юридичні особи, резиденти і нерезиденти) і доповнюють професійні учасники фондового ринку: фінансові інститути та інститути фінансової інфраструктури. Державне регулювання ринку місцевих запозичень здійснюється шляхом прийняття нормативно-правових актів та здійснення реєстраційних і контрольних функцій відповідними органами державної влади. Місцеві запозичення можуть здійснюватись у формі випуску облігацій місцевих позик та шляхом укладення угод про отримання позик, кредитів, кредитних ліній у фінансових установах.

Зроблено висновок, що структура ринку місцевих запозичень в Україні не забезпечує необхідних темпів його розвитку, не сприяє ефективному переміщенню капіталів та зменшенню ризиків. Можливими напрямками вдосконалення структури ринку місцевих запозичень доцільно розглядати посту-

пове розширення доступу органів місцевого самоврядування до ринку внутрішніх та зовнішніх запозичень, спрощення процедур отримання дозволів та реєстрації випусків муніципальних облігацій, запровадження ефективних систем страхування ризиків дефолтів за місцевими позиками тощо.

Подальші дослідження у даному напрямі можуть стосуватись вивчення сукупності відносин, що виникають у процесі випуску та обслуговування місцевих позик між учасниками ринку.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 21 черв. 2001 № 2542-III / [Електронний ресурс] : офіц. текст із змін. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Глущенко С. В. Муніципальні позики як інструмент фінансування розвитку міст і регіонів / С. В. Глущенко // Наук. зап. - 2005. - Т. 44. - С. 75-79.
3. Іващук Н. Роль банків на ринку муніципальних цінних паперів / Н. Іващук. - Вісн. ТНЕУ. - 2007. - № 4. - С. 65-71.
4. Кравченко В. Запозичення: боргова яма чи рятівне коло місцевого самоврядування в країнах зарубіжжя? / В. Кравченко // Проблеми трансформації територіальної організації влади ; зб. матеріалів та док. / наук. ред. М. Пухтинський. - К. : Атіка, 2005. - С. 503-510.
5. Муніципальні облігації на ринку України [Електронний ресурс] / Ю. В. Маркарський, Д. В. Запорожан / Одес. політех. ун-т. - Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. - 2000. - № 3. - Режим доступу : http://www.library.ospu.odessa.ua/online/periodic/opu_2000_3/index.htm
6. Падалка В. М. Становлення та розвиток ринку місцевих запозичень в Україні : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / В. М. Падалка. - К., 2006. - 18 с.
7. Перспективи становлення ринку муніципальних цінних паперів в Україні [Електронний ресурс] / М. Скиба / Нац. ін-т стратег. дослідж. // Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку. - 2009. - Червень. - Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/june2009/12.htm>
8. Петкова Л. О. Муніципальні інвестиції та кредити : навч. посіб. / Л. О. Петкова, В. В. Проскурін. - К., 2006. - 158 с.
9. Про впорядкування внутрішніх та зовнішніх запозичань, що провадяться органами місцевого самоврядування : Указ Президента України від 18 черв. 1998 р. № 655/98 : офіц. текст із змін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 7 жовт. 2003 р. № 414 : офіц. текст із змін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
11. Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лют. 2003 р. № 207 : офіц. текст із змін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
12. Про Концепцію функціонування та розвитку фондового ринку України : Постанова Верховної Ради України від 22 верес. 1995 р. № 342/95-ВР : офіц. текст із змін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

13. Закон України про місцеве самоврядування в Україні : від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР : офіц. текст із змін. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

14. Циммерман Х. Муниципальные финансы : учебник / Хорст Циммерман. - Х. - М. : Дело и сервис, 2003. - 352 с.

Діана Заяць,
*викладач кафедри управління персоналом
та державної служби ЛРІДУ НАДУ*

Проблеми розробки модельного статуту територіальної громади в Україні

Простежено еволюцію напрацювань у напрямі створення модельних статутів територіальних громад та здійснено аналіз змісту основних проектів. Запропоновано низку рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення процесу вироблення модельних статутів та інших документів рекомендаційного значення.
Ключові слова: статут територіальної громади, модельний статут, методичні рекомендації, орієнтовна структура, місцеве самоврядування, територіальна громада.

The dynamics of elaboration of model statute of territorial community in Ukraine is considered. Peculiarities of the contents of main model statutes projects are analyzed. Recommendation for the improvement of model statute process is offered.

Key words: statute of territorial community, model statute, methodical recommendation, approximate structure, local self-government, territorial community.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Успішне запровадження статутного регулювання місцевого самоврядування в Україні потребує створення допоміжної літератури, проектів, рекомендацій та інших документів, покликаних полегшити і покращити статутний процес, серед яких важливе місце займає модельний статут територіальної громади. Спорідненими з модельними статутами за суттю є також зразки структури статуту, що інколи супроводжуються детальними коментарями щодо можливого змістового наповнення окремих компонентів, а також методичні рекомендації. Усі ці документи є різними за формою, але потребують вивчення як окремий комплекс, покликаний допомогти та зорієнтувати розробників статутів конкретних територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених раніше частин. Спеціальних досліджень, присвячених модельному статуту немає, є лише проекти модельних статутів, які розроблялися вченими та експертами у різний час. Це передусім Модельний статут територіальної громади, розроблений під керівництвом В.Кравченка, Проект Закону України "Про